

11. Криворучко О.М. Менеджмент якості на підприємствах автомобільного транспорту: теорія, методологія і практика : монографія / О.М. Криворучко. – Харків : ХНАДУ, 2006. – 404 с.

Рецензент: В. Г. Шинкаренко, докт. екон. наук, проф., ХНАДУ.

Статья поступила в редакцию 24.08.10 г.

УДК 330.1

ДМИТРИЄВ І.А., докт. екон. наук,
ФЕДОТОВА К.О., канд. екон. наук,
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. В статті доведено актуальність управління економічною безпекою в умовах світової фінансової кризи, розкрито необхідність дослідження економічної безпеки підприємства на мікрорівні з урахуванням усіх її сторін, засобів і мети її досягнення. Для цього у статті розглянуто визначення економічної безпеки підприємства з використанням різних підходів, окреслено їх переваги та недоліки. Авторами запропоновано визначення економічної безпеки підприємства на основі узагальнення сучасних підходів провідних вчених; розглянуто особливості визначення цього поняття на макро- та на мікрорівні.

Ключові слова: економічна безпека, підприємство, надійність, загрози, інформаційна безпека.

DMITRIEV I., Dr., Econ. Sc.,
FEDOTOVA K., Cand., Econ. Sc.,
Kharkiv National Automobile and Highway University

DETERMINATION OF NATURE OF ENTERPRISE ECONOMIC SECURITY

Abstract. The topicality of economic security management under conditions of the global crisis has been proved, the necessity of enterprise economic security investigation on the micro-level considering all sides, means and aims of its achievement has been disclosed. For this purpose the definition of enterprise economic security with the use of different approaches has been done, their advantages and disadvantages have been determined. The definition of the enterprise economic security based on generalization of modern approaches of the prominent scientists has

been proposed by the authors. The peculiarities of determination of enterprise economic security on micro – and macro-levels have been considered.

Key words: *economic security, enterprise, security, threats, information safety.*

Постановка проблеми. В умовах світової економічної кризи та її поширення в національну економіку підприємства зазнали суттєвих втрат через неспроможність відповідати швидкоплинним умовам функціонування та запобігати й нейтралізувати загрози зовнішнього та внутрішнього середовища. Виникає необхідність дослідження впливу соціально-економічних явищ на підприємство та його оптимальної реакції на них. Тому значної уваги заслуговує питання забезпечення економічної безпеки держави і окремих підприємств, що являють собою фундамент її економічної системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Економічна безпека є важливою складовою національної безпеки держави. В цьому контексті категорія вперше була застосована Президентом США Т. Рузвельтом в 1904 р., коли він обґрунтовував військову акцію в зоні майбутнього Панамського каналу інтересами національної безпеки країни. З цього часу більшість країн світу приділяла значну увагу формуванню національної та економічної безпеки на державному рівні та її нормативній регламентації. В Україні в 2003 р. було прийнято Закон України «Про основи національної безпеки» та в 2004 р. розроблено Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України [1, 2].

На сьогодні, більшість досліджень економічної безпеки проводиться на загально-економічному рівні та на рівні держави. На мікрорівні економічна безпека багатьма вченими ототожнюється з інформаційною безпекою та захистом від недоброякісної конкуренції. Проте, існує й думка, що це поняття набагато ширше, тому потребує подальших досліджень [3 – 11].

Мета статті – визначення поняття економічна безпека підприємства з урахуванням усіх її сторін, засобів і мети її досягнення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основні підходи до визначення економічної безпеки наведені в табл. 1.

На сьогодні багато вчених розглядає економічну безпеку на макрорівні – на глобальному, міжнародному, національному рівні. Серед них Н. Капустін, Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовський, І. Г. Мішина, О. Б. Стародубцева, О. В. Половян, Г. Ю. Дарнопих. Проведені

ними дослідження стосуються розробки механізму забезпечення економічної безпеки та зовнішньоекономічної безпеки держави в умовах ринкової трансформації та світової інтеграції [3 – 5].

Таблиця

Визначення економічної безпеки

Автор	Визначення економічної безпеки
1	2
Райзберг Б.А., Лозовський Л.Ш., Стародубцева О.Б.	Економічна безпека – це створені державою умови, що гарантують недопущення нанесення господарству країни не-виправної шкоди від внутрішніх та зовнішніх економічних загроз. Безпека економічна – запобігання витоку конфіденційної економічної інформації з фірми, порушенню комерційної таємниці, здійсненню економічних диверсій.
Капустін Н.	Економічна безпека – це кількісна і якісна характеристика економічних властивостей системи з погляду її здатності до самовиживання і розвитку в умовах дестабілізуючої дії непередбачених зовнішніх і внутрішніх чинників, які важко прогнозуються. Економічна безпека підприємства – сукупність чинників, що забезпечують незалежність, стабільність, здатність до прогресу в умовах дестабілізуючих факторів.
Мішина І.Г.	Економічна безпека – це економічні відносини такого досягнення рівня розвитку економіки, за якого здійснюється ефективно задоволення потреб і гарантований захист інтересів усіх суб'єктів економіки, навіть за несприятливих умов внутрішнього і зовнішнього середовища.
Половян О.В.	Економічна безпека – це стан соціально-економічної системи, який характеризується підтримкою рівноваги й стійкого розвитку в умовах впливу дестабілізуючих факторів зовнішнього та внутрішнього середовищ на підставі попередження впливу внутрішніх і зовнішніх загроз.
Дарнопих Г.Ю.	Економічна безпека держави формулюється як категорія, яка втілює в собі певну сукупність відносин і пов'язаних з ними заходів, що забезпечують здійснення економічного суверенітету, економічне зростання, підвищення добробуту населення в умовах наявності системи міжнародної економічної взаємозалежності. Вона виступає як сукупність економічних, соціальних, демографічних, екологічних, технологічних, науково-інформаційних відносин.

Продовження табл.

1	2
Олійников Є.А.	Економічна безпека підприємства – це стан найбільш ефективного використання ресурсів для запобігання загроз і забезпечення стабільного функціонування підприємства на сьогодні і в майбутньому.
Ковальов Д., Сухорукова Т.	Економічна безпека підприємства – це захищеність його діяльності від негативного впливу зовнішнього оточення, а також здатність своєчасно усунути різноманітні загрози або пристосуватися до існуючих умов, які не відбиваються негативно на його діяльності.
Раздіна О.	Економічна безпека – комплекс заходів, які сприяють підвищенню фінансової стабільності господарчих суб'єктів за умов ринкової економіки, що захищають їх комерційні інтереси від впливу негативних ринкових процесів.
Бендіков М.	Економічна безпека підприємства (господарчого суб'єкта) – захищеність його науково-технічного, технологічного, виробничого та кадрового потенціалу від прямих (активних) або непрямих (пасивних) загроз.
Зайцева І.Ю.	Економічна безпека підприємства – ступінь гармонізації у часі і просторі економічних інтересів керівництва підприємства з інтересами пов'язаних з ним суб'єктів господарювання в умовах ситуаційного підходу до управління підприємством.
Коноплева І. А., Богданов І. А.	Безпека – це поточна і перспективна захищеність суб'єкта від різноманітних загроз майнового та немайнового характеру.
Шевелев А. Є., Шевелева О. В.	Економічна безпека підприємства – це такий стан господарюючого суб'єкта, коли він, за найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів добивається запобігання, послаблення або захисту від суттєвих небезпек та загроз, або інших непередбачених обставин і в основному забезпечує досягнення цілей бізнесу в умовах конкуренції і господарського ризику. Це шлях досягнення стратегічних цілей бізнесу, забезпечення стійкого інтенсивного розвитку підприємства, його економічної безпеки.
Ільїн А. І., Станкевич В. І., Лобан Л. А.	Безпека – це такий стан, за якого усуваються або нейтралізуються загрози інтересам, самому існуванню підприємства.
Покалюк Д. С.	Економічна безпека організації являє собою стан найбільш ефективного використання ресурсів для запобігання загроз та забезпечення надійності функціонування організації сьогодні та в майбутньому і має безпосереднє відношення до економічного потенціалу організації.

Закінчення табл.

1	2
Димова І. А.	Економічна безпека бізнесу – це стабільне функціонування і розвиток господарюючого суб'єкта в поточному та перспективному періоді, коли виключена імовірність нанесення шкоди його фінансовим, матеріальним, інформаційним і інтелектуальним ресурсам.
Молчанова О. В., Алієв Т. Ф.	Економічна безпека – це зона надійного функціонування господарюючого суб'єкта в умовах внутрішніх і зовнішніх загроз бізнес-середовища з метою досягнення ефективності бізнес-процесів і максимізації вартості бізнесу, яка характеризується певними кількісними і якісними параметрами.

Н. Капустін розглядає економічну безпеку як характеристику системи, що дозволяє їй функціонувати в умовах змінного зовнішнього середовища: «економічна безпека – це кількісна і якісна характеристика економічних властивостей системи з погляду її здатності до самовиживання і розвитку в умовах дестабілізуючої дії непередбачених зовнішніх і внутрішніх чинників, які важко прогнозуються» [3]. Аналогічної думки додержується й О. Половян, стверджуючи, що економічна безпека – це «стан соціально-економічної системи, який характеризується підтримкою рівноваги й стійкого розвитку в умовах впливу дестабілізуючих факторів зовнішнього та внутрішнього середовищ на підставі попередження впливу внутрішніх і зовнішніх загроз» [5]. Б. Райзберг звертає увагу на активну позицію держави для забезпечення національної безпеки. На його думку економічна безпека – це «створені державою умови, що гарантують недопущення нанесення господарству країни невіправної шкоди від внутрішніх та зовнішніх економічних загроз» [4]. І. Мішина, продовжуючи цю думку, вважає, що економічна безпека можлива лише при збалансуванні інтересів всіх учасників економічних відносин. На її думку «економічна безпека – це економічні відносини такого досягнення рівня розвитку економіки, за якого здійснюється ефективне задоволення потреб і гарантований захист інтересів усіх суб'єктів економіки, навіть за несприятливих умов внутрішнього і зовнішнього середовища» [5]. Стає зрозумілим, що забезпечення економічної безпеки держави неможливе без створення механізму державного управління і регулювання системи безпеки.

ки підприємницької діяльності. Цій проблемі присвячені дослідження Т. Гладченко [5].

Таким чином, актуальною проблемою на сьогодні є забезпечення економічної безпеки на мікрорівні – рівні підприємства. Системи економічної безпеки, що існують сьогодні на підприємствах, орієнтовані головним чином на захист комерційної таємниці, інформаційну безпеку, нагляд за збереженням майна. Б. Райзберг вважає, що економічна безпека – це «запобігання витоків конфіденційної економічної інформації з фірми, порушенню комерційної таємниці, здійсненню економічних диверсій» [4]. Деякі економісти-практики та вчені обмежують значення економічної безпеки лише забезпеченням фінансової стабільності та незалежності підприємства. О. Раздіна визначає економічну безпеку як «комплекс заходів, які сприяють підвищенню фінансової стабільності господарчих суб'єктів за умов ринкової економіки, що захищають їх комерційні інтереси від впливу негативних ринкових процесів» [6]. Такі підходи хоча й вірні, проте, стосуються лише однієї сторони економічної безпеки підприємства.

Н. Капустін вважає, що «економічна безпека підприємства – сукупність чинників, що забезпечують незалежність, стабільність, здатність до прогресу в умовах дестабілізуючих факторів» [3]. Подібної думки додержуються й І. Коноплева, І. Богданов, А. Ільїн, Л. Лобан [7, 8]. Таке визначення має сенс, проте автор не зазначає, за яких умов або яким чином підприємство може забезпечити такий стан справ. Є. Олійников вважає, що для досягнення економічної безпеки підприємству необхідно забезпечити оптимальне використання наявних ресурсів. На його думку «економічна безпека підприємства – це стан найбільш ефективного використання ресурсів для запобігання загроз і забезпечення стабільного функціонування підприємства на сьогодні і в майбутньому» [9]. Д. Ковальов та Т. Сухорукова звертають увагу на необхідність постійного аналізу зовнішнього середовища та своєчасної реакції на його зміни, стверджуючи, що «економічна безпека підприємства – це захищеність його діяльності від негативного впливу зовнішнього оточення, а також здатність своєчасно усунути різноманітні загрози або пристосуватися до існуючих умов, які не відбиваються негативно на його діяльності» [10]. І. Зайцева вказує на недостатність адаптації діяльності підприємства до зовнішнього оточення для забезпечення без-

пеки його функціонування, а акцентує увагу на необхідності гармонізації інтересів підприємства і його контрагентів. На її думку «економічна безпека підприємства – ступінь гармонізації у часі і просторі економічних інтересів керівництва підприємства з інтересами пов'язаних з ним суб'єктів господарювання в умовах ситуаційного підходу до управління підприємством»[11].

Висновки. Можна зробити висновок, що економічна безпека підприємства забезпечується за умови ефективного внутрішньофірмового управління (оптимізації використання ресурсів підприємства, забезпечення його фінансової стабільності та незалежності), захищеності інформаційних ресурсів та майна підприємства, активної його взаємодії із зовнішнім середовищем та контрагентами, гармонізації інтересів підприємства та пов'язаних з ним суб'єктів господарювання. Тому, на нашу думку, економічна безпека підприємства – це соціально-економічне явище, що формує певний стан підприємства, за якого забезпечується запобігання, нейтралізація та захист від загроз внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства, що може бути досягнуто при узгодженні інтересів підприємства й пов'язаних з ним господарюючих осіб та дійовому внутрішньофірмовому управлінні, з метою сприяння ефективності діяльності та довгострокового розвитку.

Література

1. Про основи національної безпеки України : Закон України № 964-IV від 19.06.2003 р.
2. Концепція (основи державної політики) національної безпеки України // Відомості Верховної Ради. – 2004. – № 10. – С. 149–157.
3. Экономическая безопасность отрасли и фирмы / Н. Капустин // Бизнес-информ. – 2005. – № 11-12. – С. 45–47.
4. Райзберг Б. А. Современный экономический словарь / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский, Е. Б. Стародубцева. – М. : ИНФРА-М / <http://slovari.yandex.ru>
5. nbuv.gov.ua
6. Раздина Е. Коммерческая информация и экономическая безопасность предприятия / Е. Раздина // Бизнес-информ. – 2001. – № 24. – С. 63–65.
7. Коноплева И. А. Управление безопасностью и безопасность бизнеса : учеб. пособие для вузов / И.А. Коноплева, И.А. Богданов. – М. : ИНФРА-М, 2008. – 448 с.
8. Ильин А. И. Экономика предприятия : учеб. пособие / А. И. Ильин, В. И. Станкевич, Л. А. Лобан. – М. : Новое знание, 2005. – 698 с.

9. Основы экономической безопасности. (Государство, регион, предприятие, личность); под ред. Е.А. Олейникова. – М. : Интел-Синтез, 1997. – 288 с.

10. Ковалёв Д. Экономическая безопасность предприятия / Д. Ковалёв, Т. Сухорукова // Экономика Украины. – 2004. – № 10. – С. 48–52.

11. Зайцева И.Ю. Рейдерство как одна из угроз экономической безопасности автотранспортных предприятий / И.Ю. Зайцева // Коммунальное хозяйство городов: науч.-техн. сб. – 2009. – № 78. – С. 310 – 315.

Рецензент: Д. О. Горелов, докт. екон. наук, проф., ХНАДУ.

Стаття надійшла до редакції 20.09.10 р.

УДК 658.5.012.1

ДМИТРИЄВ І.А., докт. екон. наук,

КАСАТОНОВА І.А., канд. екон. наук,

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ ПОНЯТТЯ «БІЗНЕС-ПОРТФЕЛЬ ПІДПРИЄМСТВА»

***Анотація.** На засадах вивчення категорії «бізнес» та поняття «портфель» визначено сутність та зміст поняття «бізнес-портфель підприємства» як сукупності видів економічної діяльності суб'єкта господарювання, яка дозволяє сформулювати альтернативи діяльності підприємства при реалізації його місії згідно з соціально-економічним призначенням та досягти при цьому бажаного результату прибутковості в умовах конкретного ринку. Відповідно до цього бізнес-портфель підприємства пропонується розглядати як поточний бізнес-портфель (короткостроковий період) та перспективний бізнес-портфель (довгостроковий період).*

***Ключові слова:** бізнес, портфель, бізнес-одиниця, поточний бізнес-портфель, перспективний бізнес-портфель.*

DMITRIEV I., Dr., Econ. Sc., KASATONOVA I., Cand., Econ. Sc.,
Kharkiv National Automobile and Highway University

ESSENCE AND CONTENT OF THE TERM «BUSINESS PORTFOLIO OF AN ENTERPRISE»

***Abstract.** The essence and content of the term «business portfolio of an enterprise» have been determined based on the principles of analyzing the «business» category and the «portfolio» term as a combination of all business activities of business entities. This combination allows to formulate alternatives of the enterprise activity when fulfilling its mission according to its socio-economic purpose and to achieve the desirable result of profit under conditions of particular*